

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Інформаційний бюлетень № 219 з практики Суду

Червень 2018 року

«Компанія G.I.E.M. S.r.l. та інші проти Італії (G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy) [ВП] - 1828/06, 34163/07 та 19029/11

Рішення від 28.06.2018 р. [ВП]

Стаття 7

Пункт 1 статті 7

Принцип «nulla poena sine lege» або «ніякого покарання без закону»

Примусова конфіскація «незаконно забудованої» земельної ділянки, незважаючи на відсутність кримінальної відповідальності: *наявність порушення, відсутність порушення*

Стаття 1 Протоколу № 1

Пункт 1 статті 1 Протоколу № 1

Мирне володіння майном

Примусова конфіскація «незаконно забудованої» земельної ділянки, незважаючи на відсутність кримінальної відповідальності: *наявність порушення*

Факти – Заявниками є чотири компанії, що мають самостійну правосуб'єктність, та директор четвертої компанії (пан Жиронда (Gironda)).

Згідно з італійським законом про регулювання містобудівної діяльності, якщо факт вчинення правопорушення, пов'язаного з «незаконною забудовою земельної ділянки», по суті доведено, тоді кримінальний суд зобов'язаний, незалежно від того, чи обвинувачених було засуджено, конфіскувати забудовану земельну ділянку (разом із розташованими на ній будівлями), навіть у тому випадку, якщо вона знаходиться у володінні третьої особи (за винятком тієї, яка доведе, що діяла добросовісно).

Заявники скаржилися, що вони зазнали впливу заходів з конфіскації майна, хоча не були офіційно засуджені, (або з огляду на те, що ані компанія, ані її керівники ніколи не піддавалися судовому переслідуванню, або з огляду на те, що судовому переслідуванню піддавалися лише керівники, або з огляду на неможливість продовження кримінального провадження у зв'язку з закінченням строків давності - останнє стосується пана Жиронди).

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

Global Affairs
Canada

Affaires mondiales
Canada

Переклад здійснено в межах проекту «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя» Координатора проектів ОБСЄ в Україні за підтримки Міністерства міжнародних справ Канади та адвокатського об'єднання «Назар Кульчицький і Партнери»

Право – стаття 7 Конвенції

(а) *Застосування* – В результаті аналізу цього питання у світлі нижченаведених критеріїв Велика Палата підтвердила свій висновок, якого вона дійшла у справі «Компанія Sud Fondi srl та інші проти Італії» (*Sud Fondi srl and Others v. Italy*) (ухв.) (75909/01, від 30 серпня 2007 року, [Інформаційний бюлетень № 100](#)): оскільки заходи з конфіскації можуть вважатися «покаранням» у розумінні статті 7 Конвенції, ця стаття застосовувалася навіть за відсутності кримінального провадження для цілей статті 6.

Цей висновок не виключав можливість застосування «покарання» (в автономному значенні цього поняття) національними органами влади шляхом ініціювання процедур, що відрізнялися від тих, які відносяться до «кримінального провадження» згідно з національним правом.

(i) *Чи була конфіскація застосована після засудження за вчинення кримінальних правопорушень?* – Навіть незважаючи на те, що жодного судового рішення щодо вчинення кримінального правопорушення щодо компаній-заявників чи їхніх представників раніше постановлено не було, оскаржуваний захід з конфіскації, тим не менше, було віднесено до «кримінального правопорушення» за загальними нормами права. У будь-якому випадку, інший висновок щодо цього критерію сам по собі не був би вирішальним.

(ii) У національному законодавстві – згідно зі статтею 44 Будівельного кодексу, яка регулювала застосування заходів з конфіскації, про які йдеться у цій справі – конфіскація відносилася до категорії під назвою «Кримінальні санкції».

(iii) *Характер та мета заходу з конфіскації* – За своїм характером та метою конфіскація майна заявників була каральним заходом, оскільки цей захід з конфіскації був обов'язковою санкцією, не вимагав підтвердження заподіяння дійсної шкоди або наявності особливого ризику для навколишнього середовища, а, отже, міг застосовуватися навіть за відсутності будь-яких фактичних дій з перетворення земельної ділянки.

(iv) *Тяжкість наслідків конфіскації* – Оскаржуваний захід з конфіскації був особливо жорсткою санкцією втручального характеру. В межах об'єкта нерухомості, про який йдеться, цей захід застосовувався не лише до земельної ділянки, яку було забудовано (або яку планувалося будувати) чи щодо якої було встановлено наявність заборони на зміну цільового призначення, але й на всі інші земельні ділянки, що входили до складу цього об'єкта нерухомості. До того ж, жодна компенсація не підлягала сплаті.

(v) *Порядок прийняття та виконання заходу з конфіскації* – Цей захід було призначено за рішенням кримінальних судів. Суд не переконав аргумент про те, що кримінальні суди діяли «замість адміністративного органу». Роль кримінального суду полягала не в тому, щоб просто перевірити, чи не була проведена забудова об'єкта за відсутності чи з порушенням дозволу на забудову, але й встановити, чи була зазначена дозволена або самовільна забудова сумісною з усіма іншими нормами чинного законодавства (містобудівними нормами). Інакше кажучи, кримінальний суд діяв незалежно від адміністративного органу, позицію якого він міг не брати до уваги.

(Див. також «*Варвара проти Італії*» (*Varvara v. Italy*), 17475/09, від 29 жовтня 2013 року, [Інформаційний бюлетень № 167](#))

(b) *Дотримання гарантій, передбачених статтею 7*

(i) *Чи вимагали оскаржувані заходи з конфіскації наявності суб'єктивної сторони правопорушення* – Велика Палата підтвердила, що для застосування покарання стаття 7 вимагала наявності суб'єктивної сторони правопорушення, яка б доводила існування елемента особистої відповідальності з боку правопорушника, без якого покарання не можна було б вважати передбачуваним.

Втім, ця вимога не виключала існування певних форм об'єктивної сторони правопорушення, що впливають з презумпції відповідальності. В принципі, Договірні Держави зберігали право призначати покарання за сам лише очевидний або об'єктивний факт, незалежно від того, чи був він наслідком злочинного умислу або необережності. Презумпція факту або права була прийнятною, за умови, якщо вона не мала наслідком позбавлення особи можливості довести свою невинуватість у вчиненні правопорушення, в якому її обвинувачують. Оскільки Конвенцію слід було розглядати в цілому, зазначені принципи, що впливають із практики Суду за пунктом 2 статті 6 Конвенції, також застосовувалися і за статтею 7.

(ii) *Відсутність офіційного «засудження»* – Статтею 7 виключалося застосування кримінального покарання до особи доти, доки її вину у вчиненні кримінального правопорушення не доведено чи не визнано. У протилежному випадку також порушувався б принцип презумпції невинуватості, гарантований пунктом 2 статті 6 Конвенції.

Суд, наголошуючи на тому, що всі його рішення мають однакове юридичне значення (оскільки їх юридично обов'язковий характер та повноваження щодо тлумачення не залежать від установи, якою їх було винесено), зазначив, що рішення у справі *«Варвара проти Італії»* все ж не дозволяло зробити висновок про те, що заходи з конфіскації через незаконну забудову земельної ділянки обов'язково мали супроводжуватися засудженням за рішенням «кримінальних» судів у розумінні національного права. Застосування статті 7 не мало наслідком «криміналізацію» державами процедур, які вони, здійснюючи свої дискреційні повноваження, не відносили до процедур, що належать виключно до сфери кримінального права. Було необхідно і достатньо, щоб визнання кримінальної відповідальності відповідало гарантіям, закріпленим у статті 7, за умови, що воно було здійснено за результатами провадження, проведеного з дотриманням статті 6.

Тим не менше, Суд мав з'ясувати, чи для застосування оскаржуваних заходів з конфіскації принаймні вимагалось офіційне визнання кримінальної відповідальності щодо заявників. Оскільки компанії-заявники самі не були об'єктами кримінального переслідування, питання про те, чи мало визнання кримінальної відповідальності, що вимагалось за статтею 7, відповідати офіційним вимогам, виникло лише стосовно пана Жиронди.

Було необхідно взяти до уваги, по-перше, важливість у демократичному суспільстві підтримання верховенства права і довіри суспільства до судової системи, а, по-друге, мету і завдання норм, що застосовувалися італійськими судами. Відповідні норми мали на меті запобігти безкарності, яка могла б виникнути у тому випадку, якби, під сукупним впливом складних правопорушень та відносно коротких строків позовної давності, особи, які вчинили такі правопорушення, систематично уникали судового переслідування і, насамперед, наслідків своєї неправомірної поведінки.

На думку Суду, якщо суди дійшли висновку про те, що всі елементи складу злочину, пов'язаного з незаконною забудовою земельної ділянки, були доведені (як у випадку з паном Жирондою), і при цьому провадження було закрито виключно у зв'язку з закінченням строку позовної давності – та за умови, якщо були дотримані права захисту, – ці висновки можна вважати такими, що, по суті, становлять «засудження», наявність якого вимагається згідно зі статтею 7 для призначення покарання.

(iii) Чи міг захід з конфіскації бути застосований до компаній-заявників, які не були сторонами провадження – Зважаючи на принцип, який передбачає, що особа не може бути покарана за діяння, що тягне за собою кримінальну відповідальність іншої особи, захід з конфіскації, який було застосовано, як у цій справі, до фізичних або юридичних осіб, які не були сторонами провадження, був несумісним зі статтею 7 Конвенції.

Оскільки чинне на той час законодавство Італії не передбачало відповідальності юридичних осіб, компанії з обмеженою відповідальністю не могли, як такі, бути «сторонами» кримінального провадження, незважаючи на їхню самостійну правосуб'єктність. Відповідно, щодо них не могло здійснюватися юридичне «представництво» їхніх інтересів у контексті відповідного кримінального провадження у даній справі. Отже, компанії залишалися «третіми особами» по відношенню до зазначеного провадження. Тим не менше, діяння (і подальша відповідальність) їхніх відповідних законних представників були безпосередньо пов'язані з цими компаніями.

Висновки: наявність порушення стосовно компаній-заявників (п'ятнадцятьма голосами проти двох); відсутність порушення стосовно пана Жиронди (десятьма голосами проти семи).

Стаття 1 Протоколу № 1: Скарга була розглянута у контексті другого абзацу вищезгаданого положення.

Що стосується мети, яка переслідувалася, аналіз поточного стану конфіскованого майна викликав сумніви у тому, що конфіскація фактично сприяла захисту навколишнього середовища.

У випадку будь-якого втручання у право особи на мирне володіння своїм майном мали бути взяті до уваги такі критерії:

(i) Воно мало бути пропорційним та оцінюватися з урахуванням низки чинників: можливості застосування менш обмежувальних альтернативних заходів, таких як знесення споруд, які були несумісними з відповідними положеннями, або анулювання плану забудови; обмежений або необмежений характер санкції (залежно від того, чи впливала вона як на забудовану, так і на незабудовану частину земельної ділянки, та навіть на ділянки, які належали третім особам); а також ступінь вини або необережності заявників (або зв'язок між їхніми діями та правопорушенням, про яке йдеться).

(ii) Процесуальні гарантії, які надавали особі розумну можливість довести свою правоту та обговорити відповідні питання в змагальному судовому процесі, який відповідав принципу процесуальної рівності сторін.

Автоматичне застосування оскаржуваного заходу з конфіскації – окрім як стосовно добросовісних третіх осіб – явно не відповідало цим принципам:

(i) воно не дозволяло судам з'ясувати, які інструменти були найбільш доцільними з огляду на конкретні обставини справи або, в більш загальному сенсі, зіставити законну мету з правами осіб, які зазнали впливу санкції; та

(ii) оскільки компанії-заявники не були сторонами відповідного провадження, жодна з вищезгаданих процесуальних гарантій їм не надавалася.

Висновок: наявність порушення стосовно всіх заявників (одноголосно).

Пункт 2 статті 6 Конвенції (пан Жиронда): Заявник був визнаний винним по суті, незважаючи на неможливість судового переслідування за зазначене правопорушення через закінчення строку позовної давності; це становило порушення його права на презумпцію невинуватості.

Висновок: наявність порушення стосовно пана Жиронди (шістнадцятьма голосами проти одного).

Стаття 41: розгляд питання перенесено.

(Див. також «Компанія *Sud Fondi srl* та інші проти Італії» (*Sud Fondi srl and Others v. Italy*), 75909/01, від 20 січня 2009 року, [Інформаційний бюлетень № 115](#))

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини
Цей огляд, наданий Канцелярією, не зв'язує Суд жодними зобов'язаннями.

Натисніть тут, щоб перейти до розділу [Інформаційні бюлетені з практики Суду](#)